

Saturs

Priekšvārds (<i>E. Levits</i>)	21
Zinātniskā redaktora priekšvārds	25
Izmantotie saīsinājumi	28
Ievads Eiropas Savienības materiālajās tiesībās	31
Eiropas Savienības materiālās tiesības – II daļa	31
Eiropas Savienības sākotnējais ekonomiskais fokuss un tās tiesību dinamiskā attīstība	31
Tiesību loma Eiropas integrācijas procesā	34

1. SADALA

EIROPAS SAVIENĪBAS MATERIĀLO TIESĪBU PAMATI: PAMATTIESĪBAS, EIROPAS SAVIENĪBAS PILSONĪBA UN DISKRIMINĀCIJAS AIZLIEGUMS PILSONĪBAS DĒĻ	39
--	----

1.§ Eiropas Savienība un pamattiesības	41
I. Ievads	41
II. Pamattiesību vēsturiskā attīstība Eiropas Savienības tiesībās	41
1. Pamattiesības dibināšanas līgumos	42
2. Pamattiesību vispārēja atzīšana	42
3. Pamattiesību nostiprināšana primārajos tiesību aktos	46
3.1. Eiropas Savienības Pamattiesību harta	47
3.2. Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija	48
3.3. Pamattiesības, kas izriet no dalībvalstu kopīgajām konstitucionālajām tradīcijām	48
III. Eiropas Savienības pamattiesību piemērošana	49
1. Pamattiesību piemērošanas tvērums	49
1.1. Pamattiesību piemērošana ES institūciju darbībā	51
1.2. Pamattiesību piemērošana dalībvalstu darbībā	54

1.3. Pamattiesību teritoriālā, temporālā un personālā piemērošanas joma	57
2. Pamattiesību saturs un interpretācija	59
2.1. Aizsargājamās tiesības	59
2.2. Pamattiesību interpretācijas avoti.....	62
2.3. Hartā ietvertie principi un Eiropas Savienības kompetence	64
2.4. ES iestāžu un dalībvalstu Hartā noteikto pamattiesību ierobežošana	64
IV. Eiropas Savienības pievienošanās Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijai	67
V. Pamattiesību aspekti Eiropas Savienības ārpolitikā.....	71
2.§ Eiropas Savienības pilsonība.....	74
I. Ievads.....	74
II. Eiropas Savienības pilsonības institūts	75
1. Koncepts un tiesiskais regulējums.....	75
2. Vēsturiskā attīstība	76
3. Piemērošanas joma	78
4. Eiropas Savienības pilsonības iegūšanas priekšnoteikumi	80
4.1. Piedzimšana	81
4.2. Naturalizācija	84
4.3. Īpaši nopelni.....	84
5. Eiropas Savienības pilsonības atņemšana un atteikšanās no Eiropas Savienības pilsonības.....	85
6. Attiecināmība uz Latvijas nepilsoņiem	87
III. Eiropas Savienības pilsoņu brīvas pārvietošanās un uzturēšanās tiesības	89
1. Pārskats.....	89
2. Piemērojamība attiecībā uz personām	91
2.1. Eiropas Savienības pilsoņi	91
2.2. Eiropas Savienības pilsoņu ģimenes locekļi saskaņā ar Direktīvu 2004/38/EK.....	92
2.3. Citi trešo valstu pilsoņi, kurus neaptver Direktīva 2004/38/EK.....	93

3. Pārrobežu elements.....	94
4. Brīvas pārvietošanās un uzturēšanās tiesību saturs.....	98
4.1. Materiālā piemērošanas joma: aizsargātās tiesības	98
4.2. Ieguvumi sociālajā jomā	104
5. Brīvas pārvietošanās un uzturēšanās tiesību ierobežojumi	114
5.1. Ierobežojumi brīvi pārvietoties un uzturēties citā dalībvalstī	115
5.2. Citi ierobežojumi.....	115
6. Brīvas pārvietošanās un uzturēšanās tiesību ierobežojumu attaisnojumi	118
6.1. Attaisnojumu pamati	119
6.2. Attaisnojumu robežas.....	126
IV. Eiropas Savienības pilsoņu vēlēšanu tiesības	128
1. Vispārīgs apskats	128
2. Dalība Eiropas Parlamenta vēlēšanās	129
3. Dalība pašvaldību vēlēšanās	132
V. Eiropas Savienības pilsoņu iniciatīva.....	133
VI. Eiropas Savienības pilsoņu tiesības uz diplomātisko un konsulāro aizsardzību	135
VII. Citas Eiropas Savienības pilsoņu tiesības	137
3.§ Diskriminācijas aizliegums pilsonības dēļ	138
I. Ievads.....	138
II. Diskriminācijas aizlieguma pilsonības dēļ saturs	141
1. Piemērojamība attiecībā uz personām	141
1.1. Fiziskās un juridiskās personas – dalībvalstu pilsoņi	142
1.2. Piemērojamība attiecībā uz trešo valstu pilsoņiem	142
2. LESD 18. panta adresāti	144
2.1. Dalībvalstis un Eiropas Savienība.....	144
2.2. Piemērojamība privāttiesiskajās attiecībās?	145
3. Piemērojamība: Līgumu piemērošanas joma.....	147
3.1. Eiropas Savienības tiesību ieviešana, īstenošana un izpildīšana	149
3.2. Saistība ar pamatbrīvību izmantošanu.....	150

3.3. Saistība ar Eiropas Savienības pilsoņu tiesībām	151
4. Materiālā piemērošanas joma: aizsargātās tiesības	154
5. Apgrieztā diskriminācija.....	158
III. Diskriminācijas aizlieguma pilsonības dēļ attaisnojumi	159
2. SADALA	
EIROPAS SAVIENĪBAS IEKŠĒJĀ TIRGUS TIESĪBAS UN EKONOMIKAS UN MONETĀRĀ SAVIENĪBA	165
4.§ Iekšējā tirgus ekonomisko pamatbrīvību vispārējā struktūra	167
I. Ievads.....	167
II. Ekonomisko pamatbrīvību doktrinārais pamats	168
III. Ekonomisko pamatbrīvību ierobežojuma analīzes vispārējā struktūra	171
1. Ar pamatbrīvību aizsargājamā joma	172
1.1. Personālā aizsargājamā joma: personas, kuras bauda pamatbrīvību	174
1.2. Materiālā aizsargājamā joma.....	175
2. Pamatbrīvības ierobežojums.....	178
2.1. Dalībvalstis un ES iestādes kā pamatbrīvību adresāti	179
2.2. Privātpersonas kā pamatbrīvību adresāti	180
2.3. Diskriminācija un nediskriminējoši ierobežojumi.....	182
3. Pamatbrīvības ierobežojuma attaisnošana	186
3.1. Rakstītie pamatbrīvību ierobežojumu attaisnojumi un to piemērošanas robežas.....	187
3.2. Nerakstītie pamatbrīvību ierobežojumu attaisnojumi un to piemērošanas robežas.....	192
5.§ Preču brīva aprite.....	197
I. Ievads.....	197
II. Ar preču brīvu apriti aizsargājamā joma.....	198
1. Jēdziena "preces" definīcija.....	198

2.	Citas pazīmes.....	200
2.1.	Preču atrašanās brīvā apgrozībā Eiropas Savienībā	200
2.2.	Preču robežšķērsošanas fakts	201
III.	Preču brīvas aprites ierobežojumi	201
1.	Pienākuma atturēties no ierobežošanas adresāti	202
2.	Ar maksājumiem saistīti tirdzniecības šķēršļi	202
2.1.	Muitas nodevas un maksājumi ar tām līdzvērtīgu iedarbību	202
2.2.	Diskriminējoši nodokļi.....	208
3.	Ar maksājumiem nesaistīti tirdzniecības šķēršļi.....	214
3.1.	Kvantitatīvie ierobežojumi	216
3.2.	Kvantitatīviem ierobežojumiem līdzvērtīgi pasākumi	217
IV.	Preču brīvas aprites ierobežojumu attaisnojumi	227
1.	Rakstītie attaisnojumi (LESD 36. pants)	228
1.1.	Rakstīto attaisnojumu leģitīmie mērķi	228
1.2.	Rakstīto attaisnojumu piemērošanas robežas	234
2.	Nerakstītie attaisnojumi: būtisku sabiedrības interešu aizsardzība	235
6.§	Darba ņēmēju pārvietošanās brīvība	239
I.	Ievads.....	239
II.	Ar darba ņēmēju pārvietošanās brīvību aizsargājamā joma	240
1.	Piemērojamība laikā	240
2.	Piemērojamība attiecībā uz personām	241
3.	Materiālā aizsargājamā joma	242
3.1.	Pārrobežu elements	242
3.2.	Darba ņēmēja jēdziens	243
3.3.	Aizsargātās aktivitātes.....	246
4.	Civildienesta izņēmums.....	247
III.	Darba ņēmēju pārvietošanās brīvības ierobežojumi	248
1.	Pienākuma atturēties no ierobežošanas adresāti	248
2.	Diskriminācija	251
3.	Nediskriminējoši ierobežojumi.....	252

IV. Darba ņēmēju pārvietošanās brīvības ierobežojumu attaisnojumi	254
1. Rakstītie attaisnojumi (LESD 45. panta trešā daļa).....	254
2. Nerakstītie attaisnojumi – būtisku sabiedrības interešu aizsardzība	256
7.§ Brīvība veikt uzņēmējdarbību	259
I. Ievads	259
II. Ar brīvību veikt uzņēmējdarbību aizsargājamā joma	260
1. Piemērojamība attiecībā uz personām	260
1.1. Fiziskās personas.....	261
1.2. Uzņēmumi	261
2. Materiālā piemērošanas joma	262
2.1. Pārrobežu elements, ekonomiskais raksturs, pastāvīgums un ilgums	262
2.2. Aizsargātās darbības.....	264
2.3. Izņēmums: valsts varas īstenošana	270
III. Brīvības veikt uzņēmējdarbību ierobežojumi	272
1. Pienākuma atturēties no ierobežošanas adresāti	272
2. Diskriminācija	273
3. Nediskriminējoši ierobežojumi.....	275
IV. Brīvības veikt uzņēmējdarbību ierobežojumu attaisnojumi	277
1. Rakstītie attaisnojumi (LESD 52. pants)	277
2. Nerakstītie attaisnojumi: būtisku sabiedrības interešu aizsardzība	280
8.§ Pakalpojumu sniegšanas brīvība	283
I. Ievads	283
II. Ar pakalpojumu sniegšanas brīvību aizsargājamā joma	283
1. Piemērojamība laikā	284
2. Piemērojamība attiecībā uz personām	285
2.1. Dalībvalstu pilsoņi	285

2.2. Dalībvalstu juridiskās personas (sabiedrības)	287
2.3. Trešo valstu pilsoņi, kuru pastāvīgā dzīvesvieta ir Eiropas Savienībā	287
3. Materiālā piemērošanas joma	288
3.1. Jēdziens "pakalpojums"	288
3.2. Pārrobežu elements	290
3.3. Aizsargātās aktivitātes	291
3.4. Pakalpojumi, ko neaizsargā pakalpojumu sniegšanas brīvība	292
III. Pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumi	294
1. Pienākuma atturēties no ierobežošanas adresāti	294
2. Diskriminācija	295
3. Nediskriminējoši ierobežojumi	296
IV. Pakalpojumu sniegšanas brīvības ierobežojumu attaisnojumi	301
1. Rakstītie attaisnojumi (LESD 52. pants)	301
2. Nerakstītie attaisnojumi: būtisku sabiedrības interešu aizsardzība	303
9.§ Kapitāla un maksājumu brīva aprīte	305
I. Ievads	305
II. Ar kapitāla un maksājumu brīvu aprīti aizsargājamā joma	305
1. Jēdziens "kapitāls"	306
2. Jēdziens "maksājumi"	308
III. Kapitāla un maksājumu brīvas aprītes ierobežojumi	310
1. Pienākuma atturēties no ierobežošanas adresāti	310
2. Diskriminācija	311
3. Nediskriminējoši ierobežojumi	312
IV. Kapitāla un maksājumu brīvas aprītes ierobežojumu attaisnojumi	314
1. Rakstītie attaisnojumi (LESD 65. pants)	314
1.1. Atšķirīgas atbilstošās nodokļu tiesību normas dažādiem nodokļu maksātājiem	316
1.2. Valsts normatīvo aktu pārkāpumu novēršana	317

1.3. Sabiedriskās kārtības un valsts drošības intereses	318
2. Attaisnojumi kapitāla un maksājumu ierobežošanai starp dalībvalstīm un trešajām valstīm	319
3. Nerakstītie attaisnojumi: būtisku sabiedrības interešu aizsardzība	319
10.§ Konkurences tiesības	321
I. Ievads	321
1. Ieguvumi no konkurences un tās mērķis attiecībā uz sabiedrības labklājību	323
2. Eiropas Savienības konkurences tiesību pamatjēdzieni	324
3. Mijiedarbība ar dalībvalstu konkurences tiesību sistēmām	327
II. Aizliegtie nolīgumi	329
1. Aizliegtās rīcības veidi	330
1.1. Nolīgumi, kas ierobežo konkurenci pēc to mērķa	330
1.2. Nolīgumi, kas ierobežo konkurenci pēc to sekām	333
2. Nolīgumi, kas atbrīvoti no aizlieguma vai kuriem tas nav piemērojams	334
III. Dominējošā stāvokļa ļaunprātīga izmantošana	335
1. Dominējošā stāvokļa jēdziens un ļaunprātīguma pierādīšana	335
2. Pārkāpumu veidi	337
IV. Koncentrāciju kontrole	338
1. Uzņēmumu koncentrācijas jēdziens	339
2. Koncentrācijas izvērtēšana	340
V. Valsts atbalsts	342
1. Valsts atbalsta jēdziens un kvalifikācijas kritēriji	343
2. Atbrīvojumi no valsts atbalsta sniegšanas aizlieguma	344
11.§ Tiesību aktu tuvināšana	346
I. Ievads	346
1. Tiesību aktu tuvināšanas nozīme	346
2. Jēdziena "tiesību aktu tuvināšana" izpratne	347
II. Primāro tiesību ietvars	348

III. Tiesību aktu tuvināšanas metodes	350
1. Savstarpējās atzīšanas princips	351
2. Standartizācija	352
3. Kopīgu noteikumu par tiesību normu kolīzijām ieviešana privāttiesībās	353
4. Jaunu Eiropas Savienības tiesību sistēmas tiesību institūtu dibināšana	354
IV. Tiesību aktu tuvināšanas izaicinājumi	355
12.§ Ekonomikas un monetārā savienība	356
I. Ievads	356
II. Vēsture	358
1. Pirmais solis	359
2. Otrais solis	360
3. Trešais solis	360
III. Ekonomikas un monetārās savienības koncepts	361
1. Tiesiskais pamats	361
2. Institucionālā struktūra	362
3. Priekšnoteikumi dalībai Ekonomikas un monetārajā savienībā	363
4. Stabilitātes un izaugsmes pakts	365
IV. Ekonomikas politika un monetārā politika	368
1. Ekonomikas politika	368
2. Monetārā politika	369
V. Finanšu krīze	369
VI. Eiropas Savienības reakcija uz finanšu krīzi	371
1. Glābšanas mehānisms grūtībās nonākušajām dalībvalstīm	371
2. Eiropas stabilitātes mehānisms	372
3. Fiskālais pakts	374
4. Pakts "Euro Plus"	375
5. Tiešie monetārie darījumi	375
6. Finanšu tirgu uzraudzības pastiprināšana	377
7. Banku savienība	377

8. Ekonomikas un monetārās savienības izveides pabeigšana	380
VII. Tiesu prakse un aktuālās problēmas	381
1. <i>Pringle</i> lieta	381
2. Vācijas Federālās konstitucionālās tiesas (BVerfG) spriedumi	383
3. Grieķijas krīze	386
3. SADAĻA	389
EIROPAS SAVIENĪBA KĀ BRĪVĪBAS, DROŠĪBAS UN TIESISKUMA TELPA	389
13.§ Eiropas Savienības brīvības, drošības un tiesiskuma telpa	391
I. Ievads	391
II. Brīvības, drošības un tiesiskuma telpas vēsturiskā attīstība	392
1. Agrīnie attīstības soļi pirms Māstrihtas līguma pieņemšanas.....	393
2. Māstrihtas līgums	394
3. Amsterdamas līgums	395
4. Kopīgās brīvības, drošības un tiesiskuma telpas iezīmes pirms Lisabonas līguma spēkā stāšanās.....	396
III. Brīvības, drošības un tiesiskuma telpa pēc Lisabonas līguma	397
1. Ar Lisabonas līgumu ieviestās izmaiņas brīvības, drošības un tiesiskuma telpā	397
2. Dalībvalstu veiktās atrunas	398
3. Brīvības, drošības un tiesiskuma telpas saturs.....	398
3.1. Robežkontroles, patvēruma un imigrācijas politika	399
3.2. Tiesu iestāžu sadarbība civilīetās	406
3.3. Tiesu iestāžu sadarbība krimināllietās.....	409
3.4. Policijas un citu tiesībaizsardzības iestāžu sadarbība.....	413

IV. Brīvības, drošības un tiesiskuma telpas nākotnes izaicinājumi	414
4. SADAĻA	417
EIROPAS SAVIENĪBAS ĀRĒJĀ DARBĪBA	417
14.§ Eiropas Savienības ārējā darbība: pārskats	419
I. Ievads	419
II. Eiropas Savienības ārējās darbības dalībnieki, sistēmiskie aspekti un kompetence	420
1. Ārējās darbības dalībnieki	421
2. Ārējās darbības sistēmiskie aspekti	421
3. Eiropas Savienības tiesiskais statuss un kompetences ārējā darbībā	423
3.1. Tiešās un netiešās kompetences	424
3.2. Ekskluzīvā un dalītā kompetence	425
III. Starptautiskie nolīgumi: noslēgšana un spēkā esamība	425
1. Starptautisko nolīgumu noslēgšana	426
2. LESD 218. pantā paredzētā nolīgumu noslēgšanas procedūra	427
3. Pārskatīšana tiesā	428
4. Starptautisko nolīgumu saistošais spēks	428
IV. Dalībvalstu noslēgtie starptautiskie nolīgumi	430
V. Attiecības ar trešajām valstīm un starptautiskajām organizācijām	431
15.§ Kopējā tirdzniecības politika	432
I. Ievads	432
1. Kopējā tirdzniecības politika plašākā kontekstā	432
2. Kopējās tirdzniecības politikas rašanās	433

II. Kopējās tirdzniecības politikas tiesiskais regulējums.....	434
1. Kopējās tirdzniecības politikas regulējums plašākā kontekstā.....	435
2. Kopējās tirdzniecības politikas principi un mērķi	436
3. Kompetences, darbības joma un procedūras.....	437
3.1. Kompetence kopējā tirdzniecības politikā	437
3.2. Kopējās tirdzniecības politikas darbības joma	440
3.3. Procedūra	443
III. Kopējās tirdzniecības politikas instrumenti	446
1. Eiropas Savienības starptautiskie tirdzniecības nolīgumi: Pasaules Tirdzniecības organizācija un divpusējie tirdzniecības nolīgumi	446
1.1. Vispārējās vienošanās par tarifiem un tirdzniecību un Pasaules Tirdzniecības organizācijas izveidošanās un darbības pamati	446
1.2. Eiropas Savienība kā Pasaules Tirdzniecības organizācijas dalībniene	450
1.3. Eiropas Savienība un divpusējie tirdzniecības nolīgumi	450
2. Vienpusējie pasākumi.....	451
2.1. Importa pasākumi.....	451
2.2. Eksporta pasākumi	453
2.3. Tirdzniecības barjeru regula.....	454
16.§ Asociācijas nolīgumi, kaimiņattiecību politika un sadarbība attīstības jomā	455
I. Ievads.....	455
II. Asociācijas nolīgumi	456
1. Asociēšanas izpratne un tiesiskais pamats asociācijas nolīgumu slēgšanai	456
2. Eiropas Savienības asociēšanas prakse.....	459
III. Kaimiņattiecību politika	461
1. Kaimiņattiecību politikas būtība un īstenošanas tiesiskais pamats	461
2. Kaimiņattiecību politikas praktiskā īstenošana.....	463

IV. Sadarbība attīstības jomā	465
1. Sadarbības attīstības jomā tiesiskais pamats un prakse	467
2. Sadarbības attīstības jomā kritika	467
17.§ Kopējā ārpolitika un drošības politika	469
I. Ievads	469
II. Eiropas Savienības kopējā ārpolitika un drošības politika	470
1. Mērķi un izaicinājumi	472
2. Subjekti un īstenošana	473
2.1. Subjekti, kas īsteno kopējo ārpolitiku un drošības politiku	474
2.2. Kopējās ārpolitikas un drošības politikas īstenošana	476
2.3. Kopējās drošības un aizsardzības politikas īstenošana	478
3. Finansēšana	479
3.1. Militāro operāciju finansēšana	480
3.2. Civilo operāciju finansēšana	481
4. Autonomija un saskaņošanas problēmas ar nacionālajām ārpolitikām	481
III. Sankcijas	483
1. Īstenošanas tiesiskais pamats un mērķi	484
1.1. Sankcijas ANO Drošības padomes rezolūciju īstenošanai	484
1.2. Sankcijas, ko Eiropas Savienība īsteno pēc savas iniciatīvas	487
2. Veidi	487
2.1. Ieroču aizliegums	488
2.2. Ekonomiskās un finanšu sankcijas	489
2.3. Iebraukšanas ierobežojumi (vīzas vai ieeļošanas liegšana)	490
3. Ieviešana un piemērošana	490
4. Cilvēktiesību ievērošana sankciju piemērošanā	492

5. SADAĻA**CITAS EIROPAS SAVIENĪBAS TIESĪBU UN
POLITIKAS NOZARES.....**

495

18.§ Lauksaimniecības un zivsaimniecības politika ..... 497**I. Ievads..... 497****II. Lauksaimniecības un zivsaimniecības
politikas regulējums 499**

1. Jēdziena "lauksaimniecība" izpratne 499

2. Lauksaimniecības politikas mērķi 500

3. Lauksaimniecības tirgu kopīgās organizācijas darbības
principi..... 500**III. Tirgu kopīgā organizācija 501**

1. Lauksaimniecības tirgu kopīgā organizācija..... 501

2. Zivsaimniecības tirgu kopīgā organizācija 502

19.§ Vides politika..... 504**I. Ievads..... 504****II. Eiropas Savienības vides tiesību evolūcija ..... 504****III. Eiropas Savienības vides tiesību mērķi, principi un
tiesiskais pamats ..... 505****IV. Vides tiesību avoti 507**

1. Primārie tiesību akti..... 507

2. Sekundārie tiesību akti 509

**V. Ietekmes uz vidi novērtējums un sabiedrības
līdzdalība ..... 510****VI. Eiropas Savienības vides rīcības programmu nozīme ..... 512****VII. Dalībvalstu kompetence ..... 513****VIII. Izaicinājumi 515**

20.§ Energētikas politika	517
I. Ievads	517
II. Tiesību akti	518
1. Primārie tiesību akti.....	518
2. Sekundārie tiesību akti	520
III. Energijas iekšējais tirgus un energoapgādes drošība	520
IV. Atjaunojamie energoresursi un energoefektivitāte	523
21.§ Dzimumu līdztiesības un diskriminācijas novēršanas tiesības	527
I. Ievads	527
II. Tiesību akti	529
1. Primārie tiesību akti.....	530
2. Sekundārie tiesību akti	531
III. Diskriminācijas pazīmes	533
1. Dzimums	533
2. Rase un etniskā piederība	534
3. Invaliditāte.....	535
4. Vecums	535
5. Reliģiskā vai cita pārliecība.....	535
6. Seksuālā orientācija	536
IV. Diskriminācijas jēdziens un veidi	537
1. Tiešā diskriminācija.....	539
2. Netiešā diskriminācija	540
3. Aizskaršana, seksuālā aizskaršana, norādījums diskriminēt un viktimizācijas aizliegums	540
4. Diskriminācija asociācijas dēļ	541
5. Multiplā diskriminācija	541
6. Pozitīvie pasākumi.....	542
7. Attaisnošana un izņēmumi.....	542
V. Diskriminācijas aizlieguma darbības jomas	543
1. Diskriminācijas aizliegums nodarbinātībā.....	543
2. Diskriminācijas aizliegums sociālā nodrošinājuma jomā	543

3. Diskriminācijas aizliegums attiecībā uz piekļuvi precēm un pakalpojumiem	544
4. Diskriminācijas aizliegums pašnodarbinātības jomā	544
VI. Tiesību aizsardzības līdzekļi.....	545
1. Pierādīšanas pienākums	545
2. Tiesības uz kompensāciju.....	546
3. Nacionālās tiesas pienākums piemērot Eiropas Savienības tiesības	547
22.§ Reģionālā politika.....	548
I. Ievads.....	548
II. Tiesību akti.....	548
1. Primārie tiesību akti.....	548
2. Sekundārie tiesību akti	550
III. Baltijas jūras stratēģija	552
23.§ Citas nozīmīgas Eiropas Savienības politikas.....	554
I. Ievads.....	554
II. Patērētāju tiesības	555
III. Intelektuālā īpašuma tiesības.....	558
IV. Transporta politika.....	562
V. Zinātne.....	565
VI. Izglītība, kultūra un sports	566
Jēdzienu alfabētiskais rādītājs.....	571
Izmantoto avotu saraksts	585
1. Literatūra	585
2. Tiesību akti	598
3. Judikatūra un tiesu prakse.....	620

Priekšvārds

I

Eiropas Savienības (ES) tiesības mēdz iedalīt institucionālajās tiesībās un materiālajās tiesībās. Institucionālās tiesības nosaka ES organizatorisko uzbūvi – tās institūcijas, to struktūru, savstarpējo kompetenču norobežojumu, darbības veidus un principus. Savukārt materiālās tiesības nosaka tās jomas, kurās ES – t.i., tās institūcijas – drīkst darboties, šīs darbības mērķus un saturu. Lai arī šāds iedalījums nav obligāts, tas tomēr ir ērts, jo skaidri nodala divus dažādus jautājumu lokus – to, kas ir ES, kā tā uzbūvēta, no tā, kā tā darbojas un ko tā regulē.

Par pirmo no šo jautājumu loku vairāku autoru kolektīvs 2014. gadā izdeva grāmatu "Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības".¹ Šī grāmata Latvijā īsā laikā ir kļuvusi par standartdarbu, kas gan studentiem, gan praktiķiem palīdz izprast ES uzbūvi. Tagad autoru kolektīvs Dr. Kristofa Ševes (*Christoph Schewe*) vadībā piedāvā lasītājiem turpinājumu – "Eiropas Savienības tiesības. II daļa. Materiālās tiesības". Abas grāmatas kopā veido visaptverošu pārskatu par ES tiesībām.

II

Eiropas Savienība – bez Lielbritānijas – apvieno 27 valstis (no apmēram 190 pasaules valstīm), tās teritorija aptver 4 miljonus kvadrātkilometru (apmēram 3,5% pasaules teritorijas), tajā dzīvo 450 miljoni iedzīvotāju (nepilni 7% pasaules iedzīvotāju). Tomēr ES īpatsvars pasaules ekonomikā – lai arī ar krītošu tendenci – ir gandrīz viena piektā daļa. Tā kopā ar ASV joprojām ir pasaules lielākā ekonomika, pagaidām vēl ievērojami apsteidzot Ķīnu. Šos skaitļus der atcerēties, lai gūtu pareizu priekšstatu par ES vietu pasaulē. Vienlaikus ir derīgi tos ņemt vērā, pārdomājot atsevišķas valsts nozīmi un iespējas² mūsdienu globalizētajā pasaulē.

---

¹ *Schewe C., Buka A., Gailītis K., Straziņš Ģ.* (zin. red.). Eiropas Savienības tiesības. I daļa. Institucionālās tiesības. – Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2014.

² Latvijas teritorija veido 0,04% no pasaules teritorijas, tajā dzīvo 0,03% pasaules iedzīvotāju, un Latvijas iekšzemes kopprodukts sastāda apmēram 0,045% no pasaules iekšzemes kopprodukta.

Tomēr ES nav valsts; tā ir veidojums *sui generis*, ko vislabāk var aprakstīt kā brīvprātīgu supranacionālu dalībvalstu un to pilsoņu organizāciju, kas īsteno kopējus, ES Pamatlīgumos³ noteiktos mērķus.

Sākotnēji tie bija ekonomiski mērķi, pamatā Eiropas kopējā tirgus izveide. Šis tirgus balstās uz četrām specifiskajām ES pamatbrīvībām – preču brīvu apriti, darba ņēmēju pārvietošanās brīvību, pakalpojumu sniegšanas brīvību un kapitāla brīvu apriti. Laika gaitā šīs brīvības tikušas ievērojami padziļinātas. Mūsdienās, globālās kapitālistiskās ekonomikas apstākļos, tas bijis ļoti tālredzīgi izvēlēts mērķis, jo lielāka tirgus telpa, kas pārsniedz atsevišķas, pat relatīvi lielas Eiropas valsts ietvarus, globālajā konkurencē ir ievērojama priekšrocība. Šo sākotnējo pamatmērķi vēlāk papildinājusi virkne citu mērķu, no kuriem svarīgākie ir kopējās brīvības, drošības un tiesiskuma telpas izveide un ES ārējā darbība, to vidū kopējā ārpolitika un drošības politika. Pagaidām vēl aizmetņa līmenī atrodas Eiropas sociālās telpas izveide.

III

ES lielā mērā ietekmē dalībvalstu pilsoņu dzīvi. Galvenais tās ietekmes instruments ir tiesības. Neraugoties uz kritiku, ir skaidri jāapzinās, ka ES un tās tiesības ir demokrātiski leģitimētas. Demokrātija ES ir strukturēta citādāk nekā valstī: tā balstās, no vienas puses, uz dalībvalstīm (kuras ir pārstāvētas Eiropadomē) un, no otras puses, uz ES pilsoņiem (kurus pārstāv tiešās vēlēšanās ievēlētais Eiropas Parlaments). Gandrīz visas ES sekundārās tiesības (t.i., tiesības, kuru izdošana balstās uz Pamatlīgumiem, kas tiek apzīmēti par ES primārajām tiesībām) var tikt pieņemtas tikai tad, ja tām piekrīt abas šīs demokrātiski leģitimētās institūcijas. Savukārt tiesības iniciēt ES likumdošanas procesu pieder tikai Eiropas Komisijai (kuru savukārt apstiprina Eiropas Parlaments), kuras uzdevums ir īstenot ES kopējās intereses.

Tādā veidā jebkurš ES tiesību akts ir piesaistīts ES pilsoņu demokrātiskajai gribai. Taču atšķirībā no valsts šī pilsoņu demokrātiskā griba tiek novadīta līdz attiecīgajam tiesību aktam pa diviem kanāliem – gan tieši (ar Eiropas Parlamenta starpniecību), gan netieši (caur savas valsts demokrātiski leģitimēto valdību, kas ir pārstāvēta Eiropadomē). Tādējādi ES tiesību demokrātiskā leģitimācija ir adekvāti piemērota ES īpašajai struktūrai, kas ņem vērā

---

³ Līgums par Eiropas Savienību (LES) un Līgums par Eiropas Savienības darbību (LESD), kā arī (mūsdienās samērā maznozīmīgais) Līgums par Eiropas Atomenerģijas kopienas dibināšanu (EAKL, Lisabonas līguma redakcijā, kas stājās spēkā 2009. gada 1. decembrī).

to, ka ES nav federāla valsts un ka tā balstās ne tikai uz saviem pilsoņiem, bet vienlaikus arī uz suverēnām demokrātiskām valstīm. Tieši dalībvalstis ir ES konstitucionālā pamataakta – Pamatlīgumu – "saimnieces", kuras var to grozīt vai pat atcelt: ES tiesiski un politiski ir atkarīga no savām dalībvalstīm.

IV

ES materiālās tiesības ir atsevišķu jomu un jautājumu regulējumi pēc būtības. Te atkal jāņem vērā, ka ES nav valsts, bet gan jau minētais veidojums *sui generis*: ja valsts principā ir tiesīga lemt par jebkuru jautājumu, tad ES ir tiesīga lemt tikai par tiem jautājumiem, kurus valstis Pamatlīgumos tai ir deleģējušas. Kompetences, kuras dalībvalstis nav deleģējušas ES – tas nozīmē, visas pārējās kompetences (bez ierobežojumiem) – paliek dalībvalstīm. To nosaka LES 5. panta pirmā un otrā daļa. Savukārt tiesības deleģēt valsts kompetenci ES nosaka dalībvalstu konstitūcijas. Latvijas Republikas Satversmē to nosaka 68. pants.

Konkrēti tās jomas, kuras dalībvalstis ir deleģējušas ES, nosaka LESD 3.–6. pants. Pie tam deleģējuma apjoms ir dažāds – dažās jomās ES ir piešķirtas ekskluzīvas tiesības, vairumā gadījumu ES tai deleģēto kompetenci daļa ar dalībvalstīm, savukārt citās jomās ES deleģētās tiesības aprobežojas tikai ar tiesībām palīdzēt dalībvalstīm saskaņot un koordinēt to politiku.

V

Tas nozīmē, ka – atšķirībā no valsts tiesībām – ES tiesībās jēdzienam "materiālās tiesības" vispirms piemīt kompetences noteikšanas dimensija. Lai noskaidrotu, vai kāda ES materiālo tiesību norma ir spēkā, vispirms ir jāpārbauda, vai dalībvalstis ES ir deleģējušas kompetenci attiecīgo jautājumu regulēt. Kompetences deleģējumi LESD ir formulēti visai lakoniski (piemēram, dalītā kompetence LESD 4. pantā aptver "vidi", "enerģētiku", "transportu" u. tml.). Tādēļ kompetenču robežas noteikšana starp ES un dalībvalstīm it sevišķi dalītās kompetences jomās, interpretējot ES Pamatlīgumu un sekundāro tiesību aktu noteiktās materiālās tiesības, var būt visai komplicēta. To uzskatāmi parāda daudzi Eiropas Savienības Tiesas spriedumi, kas konkrētā gadījumā ļoti filigrāni precizē šo robežu. Tādējādi ES materiālās tiesības vienlaikus ir arī kompetenču sadalījuma tiesības. Protams, ES materiālās tiesības ar to neaprobežojas un – tāpat kā valsts materiālās tiesības – regulē attiecīgo jautājumu pēc būtības.

ES materiālās tiesības ir strukturētas divējādi. Pirmkārt, dalībvalstis ir deleģējušas ES – ekskluzīvi, vai, kā parasti, dalītās kompetences ietvaros – regulēt atsevišķas ekonomikas jomas – piemēram, iekšējo tirgu, brīvības, drošības un tiesiskuma telpu, patērētāju tiesību aizsardzību u. c. Otrkārt, materiālās tiesības aptver arī "šķērsgriezuma regulējumus", kas attiecas uz visām jomām – piemēram, reģionālā politika vai tiesības slēgt starptautiskus līgumus tajās jomās, kas deleģētas ES (piemēram, enerģētikas jomā). Šādi "šķērsgriezuma regulējumi" jo sevišķi attiecas uz pilsoņu tiesībām un brīvībām – jo sevišķi ES pilsoņa tiesības, diskriminācijas aizliegums pilsonības dēļ tajās jomās, kas deleģētas ES, vispārējais diskriminācijas aizliegums, dzimumu līdztiesības nodrošināšana un, protams, Eiropas Savienības Pamattiesību hartā noteikto pamattiesību īstenošana.

VI

Tādējādi ES materiālās tiesības veido heterogēni strukturētu kompleksu, kuru izprast nav vienkārši. Šīs grāmatas autoriem tomēr ir izdevies tās loģiski un pārliecinoši strukturēt un izskaidrot. Grāmata dod tās lietotājiem skaidru priekšstatu par ES tiesībām.

Ņemot vērā šā darba kvalitāti, esmu pilnīgi pārliecināts, ka tāpat kā pirmā grāmata par ES institucionālajām tiesībām arī šī grāmata par ES materiālajām tiesībām latviešu lasītājam, kuram interesē ES tiesības, kļūs par standartdarbu.

Egils Levits

Eiropas Savienības Tiesas tiesnesis